

Denne oppgaven er et sammendrag av min masteroppgave om klimarisiko i banksektoren som en avslutning på en mastergrad i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen BI, 01.09.2020. Sammendraget er utviklet som del av Master on Demand! initiativet ved BI Senter for samfunnsansvar / Centre for Sustainability and Energy. Jeg ønsker å benytte anledningen til å takke professor Caroline D. Ditlev-Simonsen for gode innspill, diskusjoner og mulighet til å få økonomisk støtte fra Master on Demand! programmet. Jeg vil også rette en takk til professor Erlend Kvaal som veileder for masteroppgaven og en god støttespiller.

Klimarisiko

Klimarisikovurderinger og -rapportering er i startfasen for mange banker i det norske markedet. Det samme gjelder anbefalinger og krav til at bankene skal vurdere klimarisiko i sine risikovurderinger. For å kunne diskutere hvordan klimaendringer påvirker bankers risikovurderinger og hvordan dette er implementert i det norske bankmarkedet er det viktig å forstå hva som ligger i begrepet «klimarisiko».

En omstillingen til et lavutslippssamfunn og lovfestet reduksjon i klimagassutslipp på inntil 95% innen 2050¹ krever store omlegginger i hvordan varer og tjenester produseres. Usikkerheten knyttet til omstillingen til et lavutslippssamfunn, konsekvensene av klimaendringene og klimapolitikk defineres som klimarisiko². Sett fra selskapers ståsted handler klimarisiko om hvordan denne omstillingen kan påvirke strategiske valg, risikobildet, målsettinger og få finansielle konsekvenser for selskapet. For å forstå hvordan klimarisiko kan utgjøre en risiko deles videre inn i tre underkategorier³:

Fysisk risiko

Risikoen for tap som oppstår som følge av klimaendringer. Det kan skyldes økte havnivå, flom, hetebølger eller økte temperaturer.

Overgangsrisiko

Knyttet til endringer i priser på finansielle eiendeler som følge av overgangen til et lavutslippssamfunn. Det kan også være endringer i reguleringer, etterspørsel eller økte avgifter på utslipp.

Ansvarsrisiko

Risikoen for å bli holdt økonomisk ansvarlig for fysiske skader eller tap som følge av mangelfull omstilling til et lavutslippssamfunn.

Det som skiller klimarisikorapportering fra generell klimarapportering er at det fokuserer på hvordan eksterne forhold som endringer i klima eller politiske vedtak påvirker selskapets verdiskapning. I motsetning fokuserer klimarapportering på hvordan et selskap påvirker sine omgivelser og fokuserer på

¹ Mot referanseåret 1990, se Klimaloven §3 og §4

² Klimarisikoutvalget, NOU 2018:17 s. 9.

³ Klimarisikoutvalget, NOU 2018:17 s. 231

interne prosessers konsekvenser for samfunnet rundt. Selv om det er et forhold mellom bærekraft og klimarisiko er det viktig å kunne skille de to begrepene fra hverandre, spesielt når det skal identifiseres hvordan klimarisiko kan påvirke risikobildet til et selskap. Norsk klimastiftelse har trukket frem at viktigheten av klimarisikorapportering handler om lønnsomhet og aksjonærverdi på kort og lengre sikt⁴. Dette støttes opp av internasjonale undersøkelser utført av selskapet EY som viser at hele 48% av 400 institusjonelle investorer ville avvist et selskap som ikke viser hvordan de tar stilling til klimarisiko og hele 44% at de ville revurdert investeringen⁵.

Klimarisiko og banksektoren

Finansmarkedene er utsatt for klimarisiko gjennom at privat sektor bruker finansmarkedene for å justere risikoeksponering gjennom forsikring og fordeling av eiendeler⁶. Å kartlegge hvordan verdier i markedene kan påvirkes av omstillingen til et lavutslippssamfunn er elementært for å avdekke hvilke finansiell risiko klimarisiko utgjør. Banker er eksponert for klimaendringer og klimapolitikk indirekte gjennom sine utlån. I all hovedsak må selskaper selv bære økonomiske tap som oppstår som følge av omstillingen til et lavutslippssamfunn, men dersom tapene blir store kan det påvirke selskapenes långivere⁷. Norges Bank trakk frem i rapporten om finansiell stabilitet i 2019 at «klimaendringer og tiltak for å redusere de kan medføre tap og finansieringsproblemer i bankene» og kan utgjøre en trussel for finansiell stabilitet⁸. Videre trukkes det frem at et tiltak for å redusere risikoen er å inkludere vurdering av klimarisiko i sine bankenes risikovurderinger.

Modellen er utarbeidet av klimarisikoutvalget for Finansdepartementet i en kartlegging av klimarisikos påvirkning på norsk økonomi. Selv om den er utarbeidet for finansmarkedene som helhet gir det en indikasjon på hvordan det kan påvirke banksektoren.

	Kredittrisiko	Markedsrisiko	Operasjonell risiko
Fysisk risiko	Økt eksponering mot flomrisiko i boliglånporteføljen Lavere jordbruksproduksjon fører til økt mislighold	Alvorlige værhendelser fører til reprising av statsgjeld	Alvorlige værhendelser fører til avbrudd i bankens tjenestetilbud
Overgangsrisiko	Strengere krav til energi-effektivisering påvirker eksponeringen mot eiendomsmarkedet Skrinlagte ressurser svekker låneporteføljene Ny teknologi fører til tap på billån	Endringer i klimapolitikken fører til reprising av verdipapirer og derivater	Endrede holdninger til klimaspørsmål fører til omdømmerisiko

Kilde: Klimarisikoutvalget: NOU 2018:17: Klimarisiko og norsk økonomi.

⁴ Michaelsen, (2018): Hvorfor børsnoterte selskaper bør analysere og rapportere på klimarisiko. Fra Energi og Klima.

⁵ Nordbø & Prytz (2019): Mangelfull rapportering om klimarisiko. Hentet fra Revisjon og Regnskap

⁶ Klimarisikoutvalget, NOU 2018:17. s. 22.

⁷ E. Matsen (2019): Foredrag: Klimaendringer, klimarisiko og Norges Bank.

⁸ Norges Bank, Finansiell Stabilitet 2019: Risiko og sårbarhet s. 3 og s. 35.

Risikovurderinger i banker hvor klimarisiko kan fanges opp er (1) kredittbevilgningsprosesser og (2) risiko og kapitalstyring i henhold til kapitaldekningskravet. Det innebærer at banker må vurdere kundenes selskapsmodeller i tråd med omstillingen til et lavutslippssamfunn. Bakgrunnen for å sikre at banker vurderer klimarisiko i sine utlån er å sikre at bankene har identifisert risikoen de er eksponert for. Klimastiftelsen har trukket frem at:

«Ved å prise og innvilge lån, har bankene stor innflytelse over hvilke selskaper som får mulighet til å vokse, og hvilke selskaper som går ut av tiden fordi risikoen anses høy og lånekostnadene ikke forsvarer nye investeringer i driften»⁹.

Siden bankenes totale risikobilde har konsekvenser for soliditeten til banken og fastsettelse av ansvarlig kapital i henhold til kapitaldekningskravet vil risiko som ikke oppdages medføre at bankenes soliditet kan svekkes over tid¹⁰. Soliditet er et mål på hvor stor andel av en virksomhets eiendeler som er finansiert av egenkapital og gir en indikasjon på hvor godt bankene tåler tap. I den grad klimarisiko medfører økt risiko for tap på utlån i bankene kan det få konsekvenser for hvor mye kapital bankene må ha i henhold til soliditetskravene. I henhold til finansforetaksloven §13-5 skal finansforetak vurdere vesentlig risiko de er eller kan bli eksponert for i forbindelse med kapitaldekningskravet. Dette kan åpne opp for vurdering på hvorvidt banker allerede er pålagt å vurdere og rapportere klimarisiko i sin virksomhet så lenge risikoen blir ansett som vesentlig. I Finansmarkedsmeldingen for 2018-2019 varslet Finansdepartementet at det skal vurderes om klimarisiko kan og bør innarbeides i kapitaldekningsregelverket for bankene¹¹.

Klimarisiko og bankers risikovurderinger

Blant bankene i det norske markedet trekker 60% frem at det er iverksatt prosesser for å identifisere og vurdere klimarisiko, mot 100% i det britiske bankmarkedet. En funksjon som skal sikre at risikoen i virksomheten reflekterer målsetting, strategi og risikoappetitt er interne kontrollfunksjoner. I det norske markedet rapporterer 40% at klimarisiko er en del av risikoappetitten, mot 80% i det britiske markedet. Det mest interessante funnet er at 10% av bankene i det norske markedet trekker frem at funksjoner som revisjonsutvalg følger opp klimarisiko mot 60% i det britiske. Dette antyder at bankene i varierende grad har implementert klimarisiko i risikostyringsfunksjoner og -vurderinger. Samtidig kan det trekkes frem at rapporteringen på klimarisiko er på forskjellige modenhetsnivå i de to ulike landene. Mens bankene i det norske markedet i stor grad har påbegynt prosesser for å identifisere og vurdere klimarisiko før det integreres i virksomhets- og risikostyringen har bankene i det britiske markedet kommet lengre innenfor scenarioanalyser og risikobaserte vurderinger av sektorer og kunder. Dette viser igjen i at

⁹ Bjartnes, Gjøølberg & Mangset (2019): Dette betyr klimarisiko for finansnæringen.

¹⁰ Berhandsen og Larsen (2002): Bankenes prising av risiko ved utlån til foretakssektoren.

¹¹ Meldt. St. 24 (2018 – 2019)

Kartlegging: Klimarisikorapportering

For å kartlegge om banker i det norske markedet har tatt hensyn til klimarisiko er det tatt utgangspunkt i offentlige rapporter for 2019 blant de ti største bankene. Videre er resultatet sammenlignet med de fem største aktørene i det britiske bankmarkedet med bakgrunn i at Storbritannia skårer høyt på klimarisikorapportering ifølge internasjonale undersøkelser¹². Utvalgene i de to landen står samlet for nærmere 70% av totale utlån i begge markedene og gir en indikasjon på hvorvidt bankene som står for majoriteten av utlån tar hensyn til klimarisiko i sine risikovurderinger. Kartleggingen er gjort med utgangspunkt i TCFD-rammeverket for rapportering av klimarelatert-finansiell risiko. Dette rammeverket er anbefalt av Finansdepartementet for rapportering på klimarisiko i Norge¹³. For britiske banker er det lovpålagt for børsnoterte foretak å rapportere i henhold til rammeverket fra regnskapsåret 2021. Figuren under viser hovedpunktene i hvilken informasjon som rapporteres i henhold til TCFD-rammeverket.

Hovedtrekkene i det norske bankmarkedet er at bankene vurderer klimarisiko som en driver for økt finansiell risiko, spesielt gjennom økt kredittrisiko. Samtidig er det kun 8/10 banker som rapporterer på klimarisiko og informasjonen som rapporteres er mangelfull sett mot det TCFD-rammeverket legger opp til. TCFD-rammeverket legger opp til at selskaper skal rapportere på hvordan klimaendringer påvirker virksomhetsstyringen gjennom forankring i styret og ledelsen, selskapets strategi, risikobilde og mål og metoder for å styre klimarisiko.

Kilde: Revisjon og regnskap: Revisors rolle i omstilling til lavutslippssamfunn. TCFD-rammeverket.

For bankene er det første gang de rapporterer på klimarisiko og det gjøres i ulike rapporter og format som gjør det vanskelig å sammenligne informasjonen på tvers av bankene. Et fåtall av bankene rapporterer at de ønsker å redusere sin eksponering mot karbonintensive næringer, men samtidig står

¹² BCS Consulting (2019): Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD): Global Progress Report for the banking sector.

¹³ Finansdepartementet: Finansmarkedsmelding (2020, s. 5)

olje og gass sektoren for kun 7% av totale utlån i det norske markedet. Bankene definerer ikke videre hva karbonintensive næringer innebærer. Videre trekker flere banker frem at omstillingen til et lavutslippssamfunn gir muligheter til banksektoren. Det er flere banker som setter seg mål på flere hundre millioner for finansiering av bærekraftige investeringer i årene som kommer. Samtidig som bankene har etablert grønne bankprodukt innenfor sparing, investering og lån er det ikke utarbeidet et felles rammeverk for klassifisering av risikoen i produktene. Dette innebærer at selv om klimarisikoen kan være lavere i porteføljene trenger ikke nødvendigvis den totale risikoen være lavere enn i andre utlånsporteføljer¹⁴.

Det er ventet at økte karbonavgifter og reguleringer kan svekke lønnsomheten i karbonintensive næringer¹⁵. Kartleggingen viser at noen av bankene i det norske markedet har identifisert at det er økt omstillingsrisiko i karbonintensive næringer. Av kartleggingen er det kun 20% i det norske markedet som definerer karbonintensive sektorer og rapporterer hvor store utlån de har til sektorene i det norske markedet. Videre har 20% planlagt å rapportere på hvor store utlån de har, resten avventer rammeverk og metoder eller har ikke rapportert på punktet. Samtidig som få av bankene gir informasjon om hva karbonintensive sektorer er eller hvor store utlån de har til sektorene er det flere banker som rapporterer mål på reduksjon i utlån til karbonintensive sektorer. At det er lite informasjon kan gjøre det vanskelig å vurdere hvordan risikobildet endrer seg. Noen av bankene i det norske markedet trekker frem sektorfordeling av næringslån, men rapporterer ikke hvilke sektorer som de anser har større klimarisiko. Sammenlignet med bankene i det britiske markedet rapporteres det i større grad på hvor store utlån de har til karbonintensive sektorer. Videre rapporterer flere av bankene i det britiske markedet at de ønsker å redusere klimagassutslippene de finansierer. En svakhet hos de britiske bankene er at karbonintensive sektorer er utydelig definert og hvilke sektorer som trekkes frem varierer i noen grad. Dette kan skyldes at det ikke foreligger et felles rammeverk som definerer karbonintensive næringer eller at bankene identifiserer sektorer ulikt.

Klimarisikorapportering i det britiske bankmarkedet

Hovedtrekkene i det britiske bankmarkedet er at bankene i større grad rapporterer mer sammenlignbar informasjon og i samme format som TCFD-rammeverket legger opp til. Dette gjør informasjonen tydelig å lettere å sammenligne på tvers av bankene. Bankene trekker frem at de vil redusere finansiering av aktiviteter som bidrar til klimagassutslipp, som står i kontrast til banker i det norske markedet som vil redusere eksponeringen mot karbonintensive næringer.

Blant bankene i det norske markedet trekker 60% frem at det er iverksatt prosesser for å identifisere og vurdere klimarisiko, mot 100% i det britiske bankmarkedet. En funksjon som skal sikre at risikoen i

¹⁴ Matsen (2019), Foredrag: Klimaendringer, klimarisiko og Norges Bank.

¹⁵ Finanstilsynet (2019), temarapport: Klimarisiko i finansforetakene. S. 2.

virksomheten reflekterer målsetting, strategi og risikoappetitt er interne kontrollfunksjoner. I det norske markedet rapporterer 40% at klimarisiko er en del av risikoappetitten, mot 80% i det britiske markedet. Det mest interessante funnet i kartleggingen er at 10% av bankene i det norske markedet trekker frem at funksjoner som revisjonsutvalg følger opp klimarisiko mot 60% i det britiske. Dette kan tyde på at bankene i varierende grad har implementert klimarisiko i kontrollorgan som skal følge opp at bankenes risikoappetitt følges opp. Samtidig er rapporteringen i det norske markedet i startfasen som innebærer at banker som er i fasen med å identifisere og vurdere klimarisiko ikke nødvendigvis har implementert det i prosesser som følger opp risikoen, selv om det er en naturlig del av risikostyringen.

Kartleggingen har videre avdekket at britiske myndigheter anser klimarisiko som en vesentlig risiko for banksektoren og av den grunn er pålagt å vurdere klimarisiko i forbindelse med kapitaldekningsvurderinger¹⁶. En slik tilnærming ville i norsk banksektor kunne gjort banker rapporteringspliktig på klimarisiko i henhold til finansforetaksloven og regnskapsloven. Samtidig har kartleggingen av pillar-3 rapportene hos de ti største aktørene i det norske bankmarkedet avdekket at halvparten har trukket frem klimarisiko i rapporten. Dette kan tyde på at bankene selv har identifisert klimarisiko som en sentral risiko som må legges til grunn ved risikovurderinger eller at de er begynt tilpasninger på krav som kan komme fra myndigheten. Samtidig er informasjonen om klimarisiko i rapporten begrenset og få banker går lengre i beskrivelsen av klimarisiko enn kun definisjonen.

Behov for felles rapporteringskrav for klimarisikorapportering

Det kan være vanskelig å vurdere hvilke kriterier i kredittbevilgningsprosessene som fanger opp klimarisiko i banksektoren. Grunnen til dette er at det ikke er en enhetlig definisjon av klimarisiko blant aktørene i det norske markedet. Kun 60% definerer klimarisiko som finansiell risiko, herunder fysisk- og overgangsrisiko, mens en del av bankene vurderer klimarisiko under ESG. I den grad bankene ikke offentliggjør kriterier som legges til grunn er det vanskelig å konkludere på hvordan bankene vurderer klimarisiko. Det taler for behov for et felles begrepsapparat som definerer klimarisiko og karbonintensive sektorer.

Samtidig som bankene definerer klimarisiko ulikt blir det også kommunisert i ulike rapporter: Mens noen banker rapporterer på klimarisiko i årsrapporten eller strategirapporten, kan en annen bank ha samme informasjon under bærekraft eller andre styringsdokumenter. Når bankene ikke rapporterer klimarisiko i samme rapport eller format er det krevende å både innhente og sammenligne informasjon. Når bankene i tillegg definerer klimarisiko ulikt er det med på å redusere kvaliteten i rapporteringen og gjør det vanskeligere for investorer eller andre å identifisere hvordan banken arbeider med klimarisiko.

¹⁶ Prudential Regulation Authority, 2019

Klimarisiko og utlån til næringsseidom

Totale utlån i det norske bankmarkedet utgjorde 1506 milliarder kroner i 2019¹⁷. Hele 46% av utlånene er til næringsseidom. Et argument for at det er viktig å vurdere næringsseidom er at sektoren har ført til størst tap for banker i krisetider og finansdepartementet har foreslått et midlertidig minstekrav for kjernekapital til næringsseidomslån blant de største bankene¹⁸. Selv om sektoren ikke defineres som en karbonintensiv vil et mulig økt kjernekapitalkrav og økt risiko for tap i krisetider medføre at sektoren burde vurderes. Dette støttes opp av at Norges Bank og Finanstilsynet trekker frem at klimarisiko kan utgjøre en trussel for økte tap og finansiell stabilitet. Siden næringsseidom står for omtrent halvparten av utlån i det norske markedet og samtidig utgjør størsteparten av tap ved kriser kan det vurderes om næringsseidom er en vesentlig sektor i forbindelse med klimarisikovurderinger. Kartleggingen har ikke avdekket at bankene gir informasjon om forholdet mellom næringsseidom og klimarisiko i offentlige rapporter. Dette momentet beror på en vurdering av hvor stor andel som er eksponert mot næringslån, pågående diskusjoner om økt kapitalkrav og hvor klimarisiko kan gjøre seg gjeldende.

Avsluttende betraktninger

Bankene har påbegynt prosesser for å vurdere strategien i møte med målene i Parisavtalen og hvordan det skal integreres i risikovurdering. Samtidig er overgangen til et lavutslippssamfunn en ny problemstilling med en lang tidshorison. Dette skaper usikkerhet for hvordan bankene skal implementere fremtidige konsekvenser i dagens risikovurderinger og noen banker avventer klare retningslinjer, metoder og rammeverk for rapportering. En kvalitativ innholdsanalyse av offentlige rapporter viser at banker i det norske markedet har begynt å rapportere på klimarisiko, men innholdet har en lavere kvalitet enn bankene i det britiske markedet både av informasjonen som rapporteres og konsistensen mellom bankene. Britiske banker er underlagt strengere krav til klimarisikorapportering og den britiske sentralbanken har hatt klimarisiko på agendaen i en lengre periode enn Norge. Dette kan tyde på at klimarisikorapporteringen i de to landene er i forskjellig modenhetsfaser. Av den grunn er det mye kunnskap som kan hentes fra den britiske banksektoren. Ved å sette forventninger til rapportering på agendaen, etablere et felles begrepsapparat og flytte klimarisiko til risiko- og virksomhetsstyring vil bankene kunne rapportere mer enhetlig informasjon og danne hensiktsmessige risikovurderinger. Dette er viktig for at sentralbanker, tilsynsmyndigheter og interessenter skal kunne identifisere klimarisiko på tvers av banker, sektorer og vurdere utviklingen over tid.

En avsluttende merknad som er viktig å trekke frem er at risiko og fremtidig usikkerhet ikke bare indikerer risiko for tap, men gir også muligheter for inntjening. Omstillingen til et lavutslippssamfunn krever investeringer verden over som må finansieres. Dette kan bidra til vekst i utlån hos bankene og

¹⁷ Tall hentet fra Norges Bank

¹⁸ Andersen, H. (2019). Hvor mye kjernekapital må bankene sette av ved utlån til næringsseidom?

økt etterspørsel etter bankprodukt. For at bankene skal vurdere usikkerheten i markedene fremover innebærer det at bankene må forstå hvordan klimarisiko utgjør både risikoer og muligheter. Banker har lang erfaring med vurdering av markedsforhold og fremtiden til kundene. Å vurdere hvordan kundene og utlånsporteføljen står seg i omstillingen til et lavutslippssamfunn kan gjøre bankene mer rustet for fremtiden.